

Het Tijdschrift voor Entomologie en de studie der bladwespen

door

G. BARENDRECHT

Het eerste deel van het Tijdschrift voor Entomologie, de belangrijkste uitgave der Nederlandsche Entomologische Vereeniging, verscheen in 1858, 13 jaar na de oprichting der Vereeniging. Hoewel het T. v. E. dus nog niet tot de honderdjarigen gerekend kan worden, ligt het toch voor de hand, dat men er zich rekenschap van tracht te geven, hoe groot de bijdrage is, die de N.E.V. door middel van deze uitgave aan de Entomologie heeft kunnen leveren. Wanneer wij dit dan doen met betrekking tot de studie der Tenthredinoidea, komen wij tot de conclusie, dat deze bijdrage aanzienlijk is geweest en van veel wijder dan louter faunistisch belang.

Gaan wij na wie de onderzoekers zijn geweest, die in de verstreken negentig jaar hun licht over de soms duistere problemen der bladwespensystematiek en -biologie hebben laten schijnen, dan zijn het vier namen, die boven allen uitsteken: Snellen van Vollenhoven, Bisschop van Tuinen, van Rossum en J. Th. Oudemans. Beperken wij ons derhalve tot deze vier, zonder daarmede aan andere verdienstelijke entomologen afbreuk te willen doen.

Reeds de lectuur der titels van de publicaties dezer vier auteurs leert ons, dat hun bijdragen tot het gebouw der hymenopterologische wetenschap geheel verschillend zijn geweest. Snellen van Vollenhoven publiceerd van 1858—1880 niet minder dan 21 artikelen over de gedaanteverwisseling der inlandsche bladwespen, Bisschop van Tuinen hield zich uitsluitend bezig met het zagenonderzoek, van Rossum deed onvermoeid proeven over bastaardeering en parthenogenesis, Oudemans verzamelde meer dan een zijner voorgangers en vatte de faunistische resultaten samen in zijn naamlijst.

Wanneer wij de grootte van een onderzoeker meten aan de be teekenis, die hij voor zijn tijd gehad heeft, behoort S. C. Snellen van Vollenhoven ongetwijfeld tot de grootste Nederlandsche entomologen van alle tijden. Dertig jaar lang was hij leider van de Nederlandsche entomologen en nog lang na zijn dood werden de door hem uitgestippelde richtlijnen trouw gevolgd.

Terwijl hij zich op zijn centrale post van conservator voor de entomologie aan 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, een post, die toen nog met eere vervuld kon worden door een doctor utriusque iuris, volslagen autodidact in entomologicis, ambtshalve

bezig moest houden met alle orden, was er toch één onderdeel, dat hij zelf als zijn „lievelingsstudie” aanduidde: het onderzoek van de gedaanteverwisseling der bladwespen.

Nadat hij, vóór de oprichting van het T.v.E., reeds eenige publicaties had gedaan in het Tijdschrift voor Natuurlijke Geschiedenis en Physiologie, verschenen van 1858 tot na zijn dood in 1880 de beroemde 21 verhandelingen, onder den titel: „De inlandsche bladwespen in hare gedaanteverwisseling en levenswijze beschreven”, een waardige tegenhanger van Brischke und Zaddach's „Beobachtungen über die Arten der Blatt- und Holzwespen.”. Van 78 soorten beschreef hij de gedaanteverwisseling en beeldde hij eigenhandig alle stadia, die hem onder oogen waren gekomen, af. Ieder, die op eenigszins groote schaal bladwespen gekweekt heeft, zal deze prestatie naar waarde kunnen schatten. Tusschen deze 21 stukken door verschenen nog tal van aanvullende mededeelingen, ten deele in de Verslagen der Vergaderingen, en menige zuiver systematische publicatie.

Een eigenschap, die hem bij dit werk bijzonder te stade kwam, was zijn vaardigheid met de teekenstift. Dat hij deze ook nog voor publicaties over andere onderwerpen heeft gebruikt, blijkt wel uit de omstandigheid, dat v a n d e r W u l p in zijn levensbericht kon schrijven: „Van de 277 platen in de 23 thans uitgegeven deelen voorkomende, zijn er niet minder dan 155 door Sn. v. V. geteekend, als: 73 met Tenthredinen, 11 met andere Hymenoptera, 28 met Lepidoptera, 15 met Hemiptera, 17 met Coleoptera en 7 met diverse andere insecten.” En wie zou, zonder behept te zijn met een onbedwingbare lust tot teekenen, een werk als de merkwaardige „Pinacographia” ondernomen hebben?

Na de publicatie van het 18e stuk van „De inlandsche bladwespen...” gaf hij zelf een samenvatting van de door hem in het T. v. E. beschreven gedaanteverwisselingen van bladwespen (T. v. E. 18, p.p. 50—52, 1875). Vervolgens verschijnen dan nog de biografieën van *Ardis brunneiventris* Htg., *Pontania leucosticta* Htg., *Monophadnus pallescens* Gmel., *Platicampus luridiventris* Fall., *Caliroa limacina* Retz., *Arge pullata* Zadd., *A. coeruleipennis* Retz., *A. ustulata* L., *Selandria sixii* Voll., *Hoplocampa minuta* Christ., *Empria pulverata* Retz., *Pteronidea melanocephala* Htg., *Dolerus haematodes* Schr.

Met zijn beschrijvingen van nieuwe soorten is Snellen van Vollenhoven weinig fortuinlijk geweest; van de door hem gegeven namen zijn de meeste in den loop der jaren weer verdwenen. Zijn roem als bladwespbioograaf is echter onvergankelijk en zoolang er monografieën over de West-palaearctische bladwespen worden gepubliceerd, zal daarin de naam Snellen van Vollenhoven met eere genoemd worden.

Hetzelfde jaar 1880, waarin Snellen van Vollenhoven overleed, zag K. Bisschop van Tuinen toetreden tot de N.E.V. Gedurende de eerste twintig jaren van zijn lidmaatschap

schijnt hij echter nog niet productief entomologisch gewerkt te hebben. Eerst het contact met van Rossum heeft hem er blijkbaar toe gebracht zich intensief te gaan bezig houden met het werk, dat zijn naam heeft vereeuwigd in de bladwespenliteratuur: het microscopisch onderzoek van de zagen der bladwespen. Helaas heeft zijn overlijden, op 14 Juli 1905, juist toen hij door pensioeneering als leeraar aan de H.B.S. en het Gymnasium te Zwolle meer tijd tot zijn beschikking hoopte te krijgen, verhinderd, dat van al zijn vele onderzoekingen op dit gebied meer werd gepubliceerd dan zijn twee verhandelingen: „De zaagwerktuigen der Cimbicini I” (T. v. E. 46, pp. 58—64, 1902) en „De zaagwerktuigen der Cimbicini I (vervolg)” (T. v. E. 47, pp. 177—179, 1904).

Intusschen vertoonde hij in de jaren 1902—1905 op de Vergaderingen de door hem gemaakte foto's van zagen van verschillende bladwespen. Het eigenaardige is, dat hij zich zelf eigenlijk niet met de bladwespensystematiek bezig hield, hij kreeg zijn materiaal van anderen, vooral van J. Th. Oudemans en A. J. van Rossum.

Van Rossum, lid geworden in 1872, naar zijn opleiding chemicus, was, wat zijn entomologische werkzaamheid aangaat, een echte kweker, evenals Snellen van Vollenhoven dat geweest was. Aangezien echter bij hem de systematische occupatie een veel geringere plaats innam dan bij zijn grooten voorganger, stelde hij zich niet tevreden met het enkele onderzoek van de metamorphose der verschillende soorten, doch sloeg aan het experimenteren. Zooals J. Th. Oudemans in zijn levensbericht opmerkte, bleek ook bij van Rossum in de eerste twintig jaar van zijn lidmaatschap nog niet veel van zijn activiteit, doch na 1890 zien wij een stroom publicaties verschijnen, die tot aan zijn dood toe, in 1909, heeft gevloeid. Opvallend is, dat hij zijn publicaties grootendeels deed in den vorm van mededeelingen op de vergaderingen. Daarvan verschenen in die periode niet minder dan 33, grootendeels van een omvang, die noch voor, noch na dien tijd is vertoond. Stukken verslag van 9—10 pagina's behooren volstrekt niet tot de zeldzaamheden. Daarnevens verschenen dan nog enkele zeer uitvoerige biografieën als afzonderlijk artikel in het T. v. E., zoo over *Pteronus spiraeae* Zadd. (T. v. E. 45, pp 246—257, 1903) en over *Cimbex fagi* Zadd. (T. v. E. 47, pp 69—98, 1904).

Maar over zijn hoofdwerk: de experimenten over kruising en parthenogenetische voortplanting van bladwespen, deed hij slechts „mededeelingen”. Blijkbaar achtte hij de tijd nog niet rijp voor een samenvatting van zijn resultaten. Dat hierin echter wel degelijk materiaal voor verder gaande conclusies aanwezig was, bewijst de in 1938 eveneens in het T. v. E. verschenen publicatie van A. D. Peacock: „Parthenogenesis, as illustrated in the late Dr A. J. van Rossum's experiments with *Pseudoclavellaria amerinae* L.”.

Het kost ons thans eenige moeite om ons de opzet van al deze omslachtige experimenten in te denken. Deze moet nl. geweest zijn:

te bewijzen, dat parthenogenesis een verschijnsel is, dat volstrekt niet zoo zeldzaam voorkomt als men in dien tijd meende te moeten gelooven. Vergeten wij niet, dat de ontdekking van parthenogenesis bij dieren, zooals deze reeds door *Dzierzon* voor de honingbij werd aangenomen, lang niet met gejuich werd begroet. Tal van vooraanstaande onderzoekers uit de vorige eeuw hebben zich tot het uiterste verzet tegen de veronderstelling, dat een ei zich zonder voorafgaande bevruchting zou kunnen ontwikkelen. Omstreeks 1890 moet deze stemming nog voldoende hebben doorgewerkt om iemand als *van Rossum*, die de natuur blijkbaar graag voor zichzelf liet spreken, tot zijn onderzoekingen te bewegen.

Van Rossum kweekte ook nog tallooze larven op met de bedoeling daardoor systematische problemen op te lossen, in dit verband dienen met name zijn mededeelingen over het genus *Cimbex* beschouwd te worden. Daarbij trachtte hij ook vaak de dieren met andere voedselplanten dan de oorspronkelijke te voeren, hetgeen soms eigenaardige veranderingen in de habitus der larven teweeg bracht. Ook zijn „vitale kleurstoffen” paste hij soms op bladwesplarven toe. Dit alles werd mogelijk gemaakt door een blijkbaar sterke aanleg voor het kweken van insecten, een eigenschap waarmede sommige gelukkige menschen geboren worden en waarvan de afwezigheid alle pogingen op dit gebied vrijdelt.

J. Th. Oudemans tenslotte, eveneens lid geworden in 1880 en den meesten onzer nog welbekend, scheen in de eerste jaren van zijn werkzaamheid als hymenopteroloog in de voetstappen van *Snellen van Vollenhoven* te willen treden. Zijn eerste publicatie over bladwespen draagt nl. den titel: „De inlandsche bladwespen in hare gedaanteverwisseling en levenswijze beschreven” (*T. v. E.* 36, pp 41—53, 1893) en was dus kennelijk bedoeld als een voortzetting van de gelijknamige artikelen van *Snellen van Vollenhoven*. Het is echter bij dit eene stuk gebleven. Wel verschenen later, zoowel in de verslagen als in de *E. B.* nog tal van korte notities over bladwespenbiologie en in 1900 in deel 42 van het *T. v. E.* een uitvoerige studie over de cocons en de ontpopping van *Trichiosoma lucorum* L., maar zijn hoofdwerk lag toch op ander terrein. In de jaren omstreeks 1890 heeft hij zeer veel verzameld, getuige de etiketten in zijn collectie, die thans de kern uitmaakt van de bladwespenverzameling van het Zool. Museum te Amsterdam. Zijn belangstelling betrof vooral de faunistiek en het resultaat van zijn arbeid op dit terrein was de „Naamlijst van Nederlandsche Tenthredinidae”, verschenen in *T. v. E.* 37, pp 89—152, 1893. Later is zijn belangstelling meer en meer op de Lepidoptera geconcentreerd, zoodat de Hymenoptera allengs in het gedrang kwamen.

Zoo zien wij dus, dat het *T. v. E.*, vooral in zijn eerste 50 deelen, wat de bevordering van de kennis der bladwespen aangaat, ruimschoots aan de verwachtingen heeft voldaan.

Barendrecht, G. 1947. "Het Tijdschrift voor Entomologie en de studie der bladwespen." *Tijdschrift voor entomologie* 88, 203–206.

View This Item Online: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/89185>

Permalink: <https://www.biodiversitylibrary.org/partpdf/65718>

Holding Institution

Harvard University, Museum of Comparative Zoology, Ernst Mayr Library

Sponsored by

Harvard University, Museum of Comparative Zoology, Ernst Mayr Library

Copyright & Reuse

Copyright Status: In copyright. Digitized with the permission of the rights holder.

License: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>

Rights: <https://biodiversitylibrary.org/permissions>

This document was created from content at the **Biodiversity Heritage Library**, the world's largest open access digital library for biodiversity literature and archives. Visit BHL at <https://www.biodiversitylibrary.org>.